

ZNAMENITOSTI ŠKOFJE LOKE

V slavnostni številki Turističnega vestnika (septembra 1955) smo predlagali, naj bi vsa turistična društva začela sestavljati turistično kartoteko, kjer naj bi bil vsak objekt, ki je turistično pomemben, najsi bo to naravna znamenitost, kulturni spomenik ali kaka naprava za udobno potovanje in prijetno bivanje turista, opisan na posebnem listu z vsemi podatki, kolikor jih je pač mogoče dobiti o njem. Turistična kartoteka naj bi obsegala vse tisto, kar je vredno gostu pokazati in razložiti. To naj bi bila osnova za vodniško službo, za žive in tiskane vodnike ter prospekte. Kadar pride kak tujec v kraj, malokdaj naleti na takšnega domačina, ki bi ga znal opozoriti na stvari, ki so ogleda vredne, še manjkrat na takšnega, ki bi mu znal pojasniti posebnosti in znamenitosti kraja. Mislim, da je Škofja Loka zelo pripravna, da se prva loti takega načrtnega popisa, ker se odlikuje po pestri pokrajini in po kulturnih znamenitostih ter ima tudi nekaj takšnih naprav, ki so namenjene turističnemu prometu. Tale sestavek naj bo prvi prispevek za navedeno kartoteko. Zato je vsak pojem obdelan posebej, kakor bi bil napisan na posebnem listu za kartoteko. Opisi so zbrani iz virov, ki jih zraven navajam, in so na voljo Turističnemu društvu Škofja Loka, da jih po svoje izpopolni in dopolni. Za Loške razglede sem jih pa namenil zato, ker bodo zanimali marsikaterega Ločana.

Ločani smo sicer precej navezani na svoj kraj, toda mnogo stvari, ki vzbujajo pozornost tujih obiskovalcev, nam je tako vsakdanjih, da se ne zavedamo njihovega pomena. Obenem imamo še to napako, da svoje premalo cenimo in se radi ravnamo po zgledu drugih. Pogosto ne opazimo tistih odlik Loke, ki jih druga mesta nimajo. Radi bi jo spremenili v moderno mesto, kakršnih je vse polno po svetu. Zato posebno poudarjam nekatere starinske vrednote Loke, ki ji dajejo svojski pečat in jo postavljajo pred druga slovenska mesta, čeprav se prav te starine zdijo marsikomunepotrebna in ničvredna ostalina preteklosti, tako da bi jih morali že zdavnaj nadomestiti z novimi napravami. Nespametno je uničevati značilna dela preteklosti in jih nadomeščati s sodobnimi vsakdanjostmi. Kulturni narodi gojijo lepe starine in cenijo njihovo vrednost zase in za tujce. Iz Loke ne moremo napraviti modernega mesta, razen da ves stari del mesta hkrati porušimo do tal. Če odpravimo tu in tam kakšno starino, spreminjamo svoj kraj v neko skrpucalo, ki ni pristno, ni več starinsko in ne sodobno. S tem zapravljamo dediščino očetov, namesto da bi jo gojili, olepšavali, dopolnjevali in poudarjali njeno vrednost. Saj ni treba, da bi bilo vse starinsko tudi staro, to je zanemarjeno, grdo, nepraktično, neudobno itd. Marsikatera starina bi nam bila v veselje, estetski užitek in ponos, če bi jo očistili, obnovili, olepšali in ji s tem dali pravo lice. Pri navajanju starinskih delov

Loke se opiram na razne spise o zgodovini našega mesta, posebno pa na mnenje komisije, ki je spomladi leta 1948 v imenu Zavoda za spomeniško varstvo IRS pregledala loške kulturno-zgodovinske spomenike in sta jo sestavljala tov. Ciril Velepčič, takratni konservator Zavoda, ter Emilijan Cevc, umetnostni zgodovinar in sedanji asistent Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani. Prisostvovala sta ji pa Franc Žontar, gradbeni referent Mestnega ljudskega odbora Škofja Loka, in podpisani za Muzejsko društvo v Škofji Loki.

MESTO SKOFJA LOKA

Prebivalcev 2900 po štetju iz l. 1948, nadmorska višina 549 m.

Leg a. Mesto stoji na prehodu alpskega predgorja v Ljubljansko kotlino na terasah med Selščico in Poljanščico, ki se v Sovodnju tik pod mestom stekata. Tod se stikajo zadnji odrastki Jelovice, Škofjeloško in Polhograjsko hribovje in se odpirata Selška in Poljanska dolina v Sorško polje. Te različne pokrajinske enote dajejo okolici mesta veliko pestrost in mikavnost. Mesto se vzpenja v pobočja Kranclja in Štangrofa, v ozadju se dviga Lubnik (1024 m).

Prehodnost. Tod sta vhoda iz Ljubljanske kotline v Selško in Poljansko dolino. Skozi Selško dolino gre cesta čez Petrovo brdo (804 m) v Baško grapo in v Soško dolino pri Mostu na Soči. Po Poljanski dolini so cestne zveze skozi Hotavljce ali Fužine s Cerknim, skozi Žiri in čez Rázpotje (704 m) z Idrijo. Železniška postaja na gorenjski progi je 3 km iz mesta na Sorškem polju pri vasi Trata. Cesta s postaje do mesta in Stare Loke je asfaltirana. Na postajo in po obeh dolinah obratujejo redne avtobusne proge.

Ze celotna zunanost Škofje Loke daje lepo sliko
Foto Fr. Planina

Zgodovina. Kmalu po letu 975, ko je nemški cesar Oton II. daroval loško ozemlje freisingemu škofu Abrahamu, se je začelo razvijati poleg Stare Loke novo naselje pod škofovim gradom, imenovano Lonka, v 13. stoletju tudi že po nemško Lack ali Lackgh. Kmalu je bilo dvignjeno v trg, listina iz leta 1274 ga že imenuje mesto. Leta 1511 je grad in mesto poškodoval potres, nakar se je temeljito obnovilo in takšno ohranilo vse do danes. Do leta 1803, ko je državna oblast zasegla loško posest, je bila Škofja Loka neprenehoma skozi 830 let gospo-

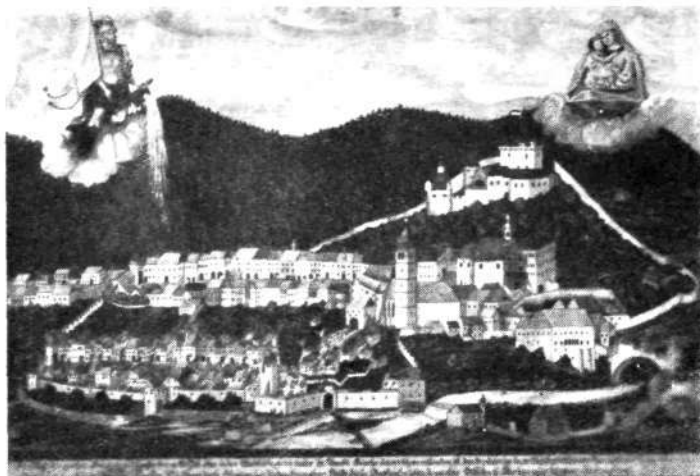
darsko in kulturno središče vsega loškega gospodstva. Med nemško okupacijo v drugi svetovni vojni je odločno sodelovala v narodnoosvobodilni borbi.

Pomen. Sedaj je Škofja Loka sedež komune, ima okrajno sodišče, popolno gimnazijo in se polagoma industrializira. Turistično pomembnost ji daje predvsem njen srednjeveški značaj. Iz vse notranjosti starega mesta diha preteklost stoletij, kar daje Loki edinstveni značaj, zanimivost in privlačnost. Če njena celotna zunanost nudi zelo lepo sliko, na primer gledana z vlaka med Retečami in Godešičem ali s Kidričeve in Stare ceste: nad vrstami hiš Spodnjega in Mestnega trga z lomljenima črtama strešnih slemen se dviga zvonik župne cerkve, grad in Krancelj z razvalinami Zgornjega stolpa, ozadje pa tvori piramidasti Lubnik. Da se ohrani ta edinstvena slika, se tloris mesta ne sme v ničemer spreminjati, vse stavbe v starem delu mesta se morajo podrežati celoti, nobena ne sme segati preko višinske črte strešnih slemen, vse morajo ohraniti dvokapne strehe, ozemlje med Hribcem in Kidričevo, t. j. Kolodvorsko cesto se ne sme zazidati s strnjnimi ali visokimi zgradbami, nova tranzitna cesta naj mesto obide.

SKOFJELOSKI GRAD

Legaj in ustroj. Stoji zahodno od Mestnega trga na robu terase nad samostanom. Glavni trakt gleda proti vzhodu in ima na jugovzhodnem voglu osmerokotni stolp s kupolasto streho in stolpičem, severni trakt stoji nad starim delom samostana in sega nekoliko čez glavnega proti vzhodu. Na jugozahodnem voglu stoji okrogel stolp in ga z osmerokotnim veže novi trakt. Stavba je enonadstropna. Zahodna stran je odprta, dvorišče je povezano z velikim grajskim vrtom. Dohod za pešce je po novem stopnišču iz samostana, za vozila po Grajski poti skozi velika vrata v zidu, ki obdaja vrt.

Zgodovina. Prvotni grad so zgradili freisinški škofje gotovo že kmalu po prejemu loškega ozemlja. V listini iz leta 1512 je naveden kot zelo trden grad (castrum firmissimum in Lonca). Grad je bil sedež oskrbnika ali glavarja, v njem je stanoval škof, kadar je prišel pregledat svoje gospodstvo. Ob taki priložnosti so škofa slovesno sprejeli plemenitaši in fevdalni podložniki pod mestnimi vrati, meščani z mestnim sodnikom na čelu pa na Mestnem trgu. Posebno znan je obisk škofa Leopolda proti koncu 14. stoletja, ker se je ob obisku ponesrečil in je pokopan v nunski cerkvi, pa obisk škofa Konrada V., ki ga je leta 1412 zabodel njegov sluga, da bi se polastil 5000 zlatnikov; škofa so najprej pokopali na grajskem vrtu, ker so mislili, da je napravil samomor, ko je pa sluga potem priznal svoje dejanje, je dal njegov naslednik Nikodem leta 1450 prenesti truplo v staro-loško cerkev. Hud potres 26. marca 1511 je grad popolnoma razdejal. Namesto njega je dal škof Filip sezidati sedanjega v letih 1513 do 1516 ter osmerokotni stolp, t. j. kapelo v letu 1526. Plošči, ki govorita o tem, sta vzdani zunaj v vzhodni trakt. Med kapelo in okroglim stolpom, kjer so bile ječe, so bili prej hlevi in drvarnice, na dvorišču pa štirikotni stolp s širšo piramidasto streho. To je bil značilni srednjeveški obrambni stolp — donjon. Širok je bil 18 m, visok 35 m, da je gledal čez oba trakta, zid je bil debel 3 m. Pod njim je bila velika obokana klet, z vogalov strehe sta molela dva stražna stolpiča. Leta 1601 je ljubljanski škof Tomaž Hren sprejel v gradu

Škofja Loka na kopiji votivne slike, ki prikazuje požar na Lontrgu l. 1698. Dobro je vidna lega mesta na dveh terasah, grad v stari obliki, mestni zid, nunski samostan s cerkvijo, šentjakobska cerkev in obok pri njej, kamniti most, Cvingerš s spodajimi vrati itd. Foto Fr. Planina

10 najuglednejših meščanov, da jih je odvrnil od luteranstva. Ko je leta 1803 država zasegla freisingško posestvo, je postal tudi grad državna last. L. 1864 je kupil grad tovarnar Fidel Terpinec, leta 1874 Baumgartner in leta 1891 uršulinski samostan. Do tega leta so bili v gradu okrajno sodišče, zemljiška knjiga in davčni urad. Uršulinke so dale leta 1892 podreti donjon, kar je velika škoda za znamenitost gradu,

namesto hlevov in drvarnic so dale sezidati južni trakt z dvorano in napraviti stopnišče iz samostana, grajski vrt pa so združile s samostanskim. V gradu so imele dekliški internat in šole (notranjo osnovno, meščansko in učiteljske). V prvi svetovni vojni je bila v njem vojaška bolnica, v drugi svetovni vojni so ga uporabljali Nemci za svoje urade, sedaj je v njem kazensko poboljševalni zavod. Stavba je najbolj primerna za Loški muzej in grajsko klet, s čimer bi dobila kot kulturnozgodovinski spomenik pravi turistični pomen.

Viri: Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 504 in 552.

P. Blaznik: Na obisku v Freisingu, Loški razgledi I, str. 55.
Slike in fotografije v loškem muzeju.

KRANCELJ IN ZGORNJI STOLP

Leg a in ustroj. Razvaline Zgornjega stolpa stoje nad Krancljem tik nad škofjeloškim gradom. Ohranjen je 2,5 m debel zid v kvadratu 13 m z vhodom in stopnicami s severne strani, ob njem peč in okrogel zid, 5 do 8 m navzven pa ostanek obzidja z vhodom z iste strani in temelji hleva v severovzhodnem voglu obzidja. Pod obzidjem je okrog 3 m globok jarek in zunaj njega nasip. Na jugovzhodni strani se jarek odpira na pobočje proti Zgornjemu Karlovcu. Z Mestnega trga je dostopen v $\frac{1}{4}$ ure.

Zgodovina in pomen. Do pomladi 1954 o zidovju ni bilo sledu. Poleti 1954 in 1955 je Muzejsko društvo v Škofji Loki izkopal razvaline in jih delno obnovilo. Romanski način zidave in drugi momenti dopuščajo domnevo, da je bil ta stolpasti grad zgrajen v 12. stoletju in je imel nalogo varovati škofjeloški grad z višje jugozahodne strani. V njem je bil nastanjen poseben gradiščan. Dolgo časa so to službo opravljali Puštalski gospodje.

Pri izkopavanjih so bili najdeni nekateri predmeti: znameniti bronasti svečnik s kipcem viteza iz 14. stoletja, uzda v prostoru tik zraven vhoda skozi obzidje, deli gotskih pečnic, noži, gumbi, žebliji, puščice, steklo in keramika. Sedaj hrani to loški muzej. Stolp je gotovo porušil potres leta 1511, nakar ga niso več obnovili. Na slikah Loke od tega časa dalje ga ni videti. Ogled razvalin je priporočljiv tudi zaradi tega, ker je s Kranclja izredno lep razgled po Sorškem polju na Zasavsko hribovje, odrastke Jelovice z Ratitovcem, na Lubnik, dele Polhograjskih hribov, Kamniške Alpe in Karavanke, posebno pa na mesto Loko in okolico. Sorško polje je iz proda, ki ga je Sava po ledeni dobi nasula v kotlino tako na debelo, da je Soro odrinila čisto na južni rob. Ponekod je prod sprijet v konglomerat, n. pr. v Traškem grabnu. Sora se je zajedla vedno globlje v naplavine, zato se ob njej vlečejo terase — nekdanji bregovi reke. Na terasah je postavljeno mesto, dobro se vidi tudi proti Suhi. Pod hribovjem med Križno goro in Joštom je naložena ilovica iz ledene dobe, ob vseh vodah mlade naplavine. Podnožje teh hribov in Kamnitnik so iz starejšega, zelo trdno sprijetega konglomerata, ki se dobro uporablja za gradbene namene (glej A. Ramovš, Nahajališča in uporaba okrasnih kamnov na škofjeloškem ozemlju, Loški razgledi I, str. 90!). Iz takšnega konglomerata je tudi ozemlje zahodno od Kranclja z izrazitimi kraškimi pojavi, kar se opazi že, če stopimo od razvalin Zgornjega stolpa nekoliko proti Grebenarju (vrtače in podzemeljske jame, primerjaj članek Tomaža Planina na str. 165!). Sicer pa v okolici mesta prevladujejo posebni pločasti apnenci, te lomijo v bližnjih kamnolomih. Lubnik, Križna gora, Tošč so sestavljeni iz školjkovitega apnenca. Sicer so pa Škofjeloški in Polhograjski hribi zgrajeni iz različnih starih skrilavcev in peščenjakov. Ta pestrost v sestavi površja se zrcali tudi v raznolikosti pokrajine od ravnih dobrav do tesnih grap z divjimi hudourniki in visokih, s senožetmi pokritih vrhov. Zato so sprehodi po okolici Škofje Loke lepi in zanimivi.

Tik pod Krancljem se ovija stari del Loke in raste z novimi deli predmestij vedno bolj proti železnici. Z mestom se povezujejo vasi, ki so tudi že zelo stare. Stara Loka je obstojala — kakor že ime kaže — še pred nastankom freisinškega gospostva. To je bilo čisto slovensko naselje, prav tako kot Reteče in Gosteče niže doli ob Sori. Večino okoliških vasi so pa ustanovili šele poznejši nemški naselniki. Večji del ozemlja, ki ga je dobil škof, je bil namreč pod gozdom in takrat nedonosen. Da bi povečali svoje dohodke, so dali škofje svojo pokrajino naseliti. Naselniki so gozd trebili, obdelovali pridobljena zemljišča in škofu plačevali dajatve. Na ravnino so prišli Bavarci. Tako so nastali Binkelj, Vešter, Moškrin. Crngrob, ki jih vidimo v ozadju

Pogled z razvalin Zgornjega stolpa na zraven stoječi ostanek peči in zunanji zid
Foto Fr. Planina

Stare Loke, pa Grenc, Virmaše, Forme, Dorfarji in dolga vrsta Bitnja, ki se vlečejo ob cesti proti Kranju. Poleg krajevnih tudi rodbinska imena (Cegnar, Cof, Hartman, Kuralt, Langerhole, Šifrer, Triler, Wohlgemut itd.) izpričujejo tuji izvor. V hribovju ob začetku Poljanske doline (Osovnik, Sv. Barbara, Sv. Ožbolt, Sopotnica) so bili naseljeni slovenski Korošci. Daleč gori pod Ratitovcem, ki ga vidimo med Lubnikom in Križno goro, pa so se naselili Tirołci. To so vasi od Sorice do Podlonka, kjer so doma Frelihi, Jenšterli, Kemperli, Koblarji, Talerji, Torkarji, Trojarji, Vebri, Šmidi in druge rodbine tujih imen. Tako je to ozemlje, ki leži pred nami, doživljalo svojevrstno zgodovino. V narodnoosvobodilni vojni je bilo — posebno v hribovju — torišče živega ljudskega odpora in ogorčenih akcij, o čemer priča marsikateri kraj, ki je viden s Krancelja, n. pr. požgana Križna gora.

- Viri: C. Avguštin: Zgornji stolp na Kranclju, Loški razgledi I, str. 107.
 Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 145 itd.
 P. Blaznik: Na obisku v Freisingu, Loški razgledi I, str. 57.
 P. Blaznik: Škofja Loka in njen okraj v preteklosti, Škofja Loka in njen okraj, 1936, str. 12.
 Fr. Planina: Kako se je razvila loška pokrajina, Loški razgledi I, str. 47.

STARI GRAD

Leg a in ustroj. Razvaline Starega gradu stoj e na 501 m visokem stožčastem hribu nad Vincarško grapo med Krancljem in Lubnikom. Obrisi ni pravilne oblike, zid je prilagojen robovom strmin in je debel okoli 1,25 m. V njegovi notranjosti je prostora 40 m v dolžino in 18 m v širino. Pred vhodom na vzhodni strani stoji zid nekega preddvora ali obzidja. Do Starega gradu je iz mesta dobre pol ure hoje skozi Vincarje (markirana pot na Lubnik) ali Za gradom. Leta 1955 je Turistično društvo Škofja Loka nadelalo lepo sprehajalno pot s Kobile do razvalin.

Zgodovina in pomen. Stare listine imenujejo ta grad Wildenlack in govore o Loških vitezi h, ki so bivali v njem. Mislilo se je, da so bili spočetka roparski vitezi. Toda Stari grad je imel isto nalogo kot Zgornji stolp in je bil prav tako porušen ter opušč en ob velikem potresu leta 1511. Ob Valvasorjevem času je bil že razvalina. Prijetna pot, klopi in mize na vrhu, samotna okolica in obširen razgled so vzrok, da velja Stari grad za cilj najmikavnejših sprehodov iz Loke. Ob vzhodju je v dolinici Žegnani studenec, kjer bi kazalo spet postaviti klopi in urediti prostor, kakor je bilo to že za časa prve svetovne vojne.

- Viri: Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 505.
 P. Blaznik: Na obisku v Freisingu, Loški razgledi I, str. 57.

MESTNO OBZIDJE

Za varstvo pred drugimi fevdalci je dal škof Konrad III. v začetku 14. stoletja obdati mesto in grad z zidom. Zid je potekal od gradu, mimo Martinove hiše, ob Grabnu, za Lontrgom do kašče, kjer je bil v njem stolp; nad strmim bregom Selščice, ki ga zavzemajo Kasarna in sosednje hiše, je bil zid nepotreben, malo nad kamnitim mostom je zavil nazaj h gradu. Ob Martinovi hiši so bila poljanska vrata, pri današnji Kasarni selška vrata in ob Špitalu spodnja vrata. Tod je bil ob vratih stražni stolp. Znotraj

obzidja je bil prostor dragocen, zato so mestne hiše stisnjene in visoke, ulice, razen Mestnega trga, zelo ozke, ponekod speljane pod oboki skozi hiše. Zvečer so vrata zapirali. Ponoči je nočni čuvaj s helebardo v roki varoval mestne hiše pred tatovi in požarom. Zunaj obzidja so bila predmestja: Karlovec, Trata, Studenec in Kapucinsko predmestje. Ob zidu je bil jarek. Na južni strani so pozneje ta jarek zasuli, ohranilo pa se je ime Graben. V 18. stoletju so vključili v obzidani del

Mestni trg s prehodom proti cerkvi, na levo Homanova, na desno Kajbetova hiša

Foto Fr. Planina

mesta še grajski vrt. Takrat so bila mestna vrata že slaba; zato so jih leta 1789 podrli in z njimi tudi del zidu. Pred drugo svetovno vojno je še stal mestni zid ob dnu Grabna. Ko so podrli Perkusovo hišo, je padel tudi mestni zid, ki je bila hiša nanj naslonjena. Sedaj je ohranjen kos zidu ob Martinovi hiši, jako debel in trden, visok kot dvonadstropna hiša. S podstrešja Martinove hiše se še vidijo strelne line in prostor za leseni hodnik. Na zunanji strani ga pokriva garaža, ki je nanj prislonjena. Le nad streho garaže je še viden zgornji del zidu. Sledi se še za novejšim delom Martinove hiše in za Košeninovo hišo proti gradu, v temeljih Berlcove hiše, v zadnji steni Špitala in v hlevu Klopčarjeve hiše na Lontrgu. Stavbe na zunanji strani ohranjenega zidu pri Martinovi hiši bi bilo treba odstraniti, olupšati zid s kako odprto lopo in urediti ob njem nasade.

Viri: Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 574 in 456.

P. Blaznik: Na obisku v Freisingu, Loški razgledi I., str. 57 in 61.

MESTNI TRG

Mestni trg je izrazit cestni trg s pravokotnim zaključkom na severni strani, kjer z ozkima deloma prehaja proti Blaževi ulici in na Cankarjev trg ob cerkvi, na južni strani se pa lijakasto zožuje proti bivšim poljanskim vratom. Stranice ima strnjeno zazidane, skoro neopazno jih prekinjata dva ozka prehoda v Klobovsovo ulico in obok Na peklju. Črta pročelij je na obeh straneh ukrivljena, vzhodna tudi zlomljena, tako da ni nobene dolgočasne enoličnosti. Hiše so večidel dvonadstropne, strehe dvokapne in visoke, vendar njihova slemena ne segajo vsa do iste višine in je tudi njihova višinska črta zelo pestra, čeprav je v glavnem enotna. Tik do druge svetovne vojne sta nadstropna stolpičasta pomola na gostilni Kroni in na nasprotni Žigonovi hiši lepo oddeljevala važnejši in širši severni del trga od prehodnega južnega. S predelavo restavracije Krone je bil ta edinstveni arhitektonski

mejniki odstranjeni. Mnogo lepih pročelij je uničenih, posebno jih kazijo nekatera neprimerna izložbena okna, kričava barva sten in neokusne napisne table, ki so zamenjale nekdanje umetno izdelane obrtniške in trgovske izveske. Notranjost hiš, posebno dvorišča so pri nekaterih hišah tako zanemarjena, da niso niti več higienska, kaj šele lepa. S smiselno obnovo bi lahko dobil Mestni trg tako svojsko in estetsko učinkujočo podobo, da bi Loka v umetnostnozgodovinskem pomenu prednjačila pred vsemi slovenskimi mesti in imela v tem največjo privlačnost za turizem.

Vir: Zapisnik komisije Zavoda za spomeniško varstvo z dne 22. maja 1948.

Mestni trg h. št. 26 — pri Martinu: Poznogotski portal in okna v pritličju, obokana veža, v veži del gotskega portala; v I. nadstropju arkada z dvema lokoma in gotski portal, ki vodi v značilno črno kuhinjo; v II. nadstropju je pravzaprav podstrešje z leseno steno na trg, južna stena podstrešja je mestni zid s strelnimi linami, tod najbolj ohranjen. Stavba je tip hiš, kakršne so pred stoletji prevladovale na Mestnem trgu in je zadnja te vrste. Posebno vrednost ima že zaradi tega, ker uporablja mestni zid za južno steno. Vsa je zelo zanemarjena. Po primerni obnovi in odstranitvi prizidkov onstran mestnega obzidja bo izrazil kulturnozgodovinski spomenik.*

Mestni trg h. št. 31 — pri Finfarčku: Nekdaj prehod v sedanjo Klobovsovo ulico in ob njem stražarnica — »vahtenca«. To so polagoma povečali v hišico, prehod skozi jo in mimo vrtička je bil ukinjen šele leta 1945.

Mestni trg h. št. 32 — Restavracija Krona: Mogočna, stara hiša je imela prvotno gostilno v I. nadstropju. Tod so ostajali predvsem Žirovci in spravljali konje v hlev, poleti so prihajali tudi nekateri letoviščarji, med njimi pisatelj Fran Erjavec. Redni gostje so bili Ivan Tavčar, Janez Hribar in Karel Triller. Lastnik Janez Sušnik je prinesel prvo petrolejko v Loko. Takrat so meščani postajali po trgu in se čudili močni svetlobi, ki je žarela skozi gostilniška okna. Pozneje so prestavili gostilno v preurejeno skladišče v pritličju. V I. nadstropju je potem imela bivša Čitalnica (ustanovljena 1863) svojo bralno sobo, na obširni veži pa oder in je prirejala igre ter plesne večere. Tik pred drugo svetovno vojno je novi lastnik Janko Galjot stavbo preuredil in odstranil značilni stolpičasti pomol. Na dvorišču je še ohranjeno gotsko okno, prav tako na južni strani nad streho Finfarčkove hiše. Restavracija Krona je osrednji gostinski obrat v Loki, vendar ima na razpolago le 8 sob z 18 ležišči. To je domala vse, s čimer more Loka trenutno sprejemati turiste. Zato sedaj za turizem skoro ne pride v poštev, razen za izletnike, ki se na večer vračajo drugam. Mestu, ki je bilo včasih po-

* Kakor nekateri domačini, tako tudi mnogi turisti nimajo smisla za starinske podrobnosti. Nanje vpliva stari del mesta le kot celota, ker podzavestno čutijo, da je Loka drugačna kot druga mesta. Posameznosti bi bile zanje zanimive le tedaj, če bi jih olepšali in kot starino posebej poudarili. Podrobnosti pri posameznih hišah v tem spisu ne navajam s tem namenom, da bi jih pokazali vsakemu gostu. Nanje bomo opozorili le tistega, ki v njem spoznamo, da ima smisla za kulturnozgodovinske predmete, posebno za arhitekturo. Povprečnemu turistu pokažimo le kak tipičen primer loške hiše, n. pr. Kajbetovo ali Homanovo hišo. Saj so nekatere takšne, da nas je lahko sram, če bi jih razkazovali povprečnemu obiskovalcu, ki ne bi znal iz zanemarnjenega okolja izluščiti skrite lepote. Podrobnosti pri hišah navajam predvsem zato, da se sami zavemo elementov, ki dajejo svojski značaj našemu mestu, in da jih pri prezidavah in predelavah poudarimo in olepšamo, namesto da bi jih uničevali in s tem zapravljali tisto, kar je najbolj tipično loško.

memben turistični kraj, je nujno potreben večji hotel.

Mestni trg h. št. 34 — pri Fidelčku, potem Klobovsova hiša: Obokana veža, v veži kovana železna vrata, arkadni hodniki, lokal v pritličju predelan leta 1955 za tovarno »Šešir«. V prejšnjih časih je bila tod štacuna stare vrste, podobno kakor v bivši Kernovi hiši (gl.: Cankarjev trg!).

Arkade na dvoriščni strani starega rotovža
Foto Fr. Planina

Mestni trg h. št. 35 — Stari rotovž: Gotski portal, obokana veža, v njej še en gotski portal, renesančno arkadno dvorišče, kamniti stolpiči so prevlečeni z barvo in jih je treba očistiti. Na pročelju je naslikan mestni grb, ki mu je pa krona žal prebarvana. Včasih je bila na pročelju freska, ki je predočevala, kako minljiva je oblast. Na kolesu je stal človek in zraven je bil napis: Vladam. Po kolesu je plezal drugi in napisano je bilo: Hočem vladati. Tretji je bil pod kolesom: Opravil sem. Stolpič na slemenu strehe je podrl vihar neko leto med obema vojnama. Vsa stavba je skrajno zanemarjena, kljub temu jo je arh. J. Plečnik imenoval »pravi biser«. Po pravilni obnovi bo privlačna arhitektonska znamenitost.

Vir: Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 145.

Mestni trg h. št. 36 — Stara pošta: Kamnit portal in arkade.

Mestni trg h. št. 37 — Arkova, pozneje Benedičičeva hiša: Obokana veža z zazidanim baročnim portalom, delno zazidane arkade, štukature na stropih v obeh nadstropjih.

Mestni trg h. št. 38 — Staro župnišče: Na prenovljenem, divje pobarvanem pročelju vzdana plošča renesančnega sloga iz časa po velikem potresu leta 1511 z grbom Volbenka Schwarza, ustanovitelja kapele sv. Trojice, ki je stala na tem mestu in so jo ukinili v drugi polovici 19. stoletja. Kamnit portal iz kamnitniškega konglomerata, stopnišče s stebriči, lepi hodniki na konzolah v obeh nadstropjih na dvoriščni strani.

Viri: Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 345.

P. Blaznik: Na obisku v Freisingu, Loški razgledi I., str. 59.

A. Ramovš: Nahajališča in uporaba okrasnih kamnov. L. razgl. I., str. 91.

E. Cevc: Umetnostni pomen škofjeloškega okoliša, Loški razgl. I., str. 71.

Mestni trg h. št. 39 — pri Kocelitu: Kamnit baročni portal, obokana veža, zadaj arkade; čez ozko stransko ulico, kjer gre markirana pot na Lubnik in Za gradom na Krancelj, hodnik nad obokom.

Mestni trg h. št. 1 — pri Plavcu, sedaj pri Koširju: Hiša je nekako vtisnjena v vogal Homanove hiše. Okna imajo čedne baročne police, na Cankarjev trg gleda gotsko okence.

Mestni trg h. št. 2 — pri Homanu: Mogočna in arhitektonsko pomembna stavba zapira južni del Mestnega trga, ki se ob njej cepi v dve ulici. Bila je last freisinškega škofa. Ima dva vhoda: prvega iz ozkega začetnega dela Mestnega trga, kjer je prehod v Blaževo ulico, drugega iz začetnega dela Cankarjevega trga ob župni cerkvi. Prvi ima baročni portal z bradato glavo, kranjskim grbom nad njo in letnico 1529, v veži je gotski portal. Spodnji vhod drži v poznogotsko obokano vežo s štukaturami, ki pa jo kvarijo novodobne prizidave. Desno od vhoda je v veži gotski portal, dvignjen nad tla. Zunanost ima zanimive pomole in balkon, v notranjosti je več železnih empirskih vrat. Starinski značaj stavbe je razmeroma dobro ohranjen, treba bi bilo odstraniti neprimerne prizidave v vzhodnem delu. V lokalu na trgu je slaščičarna. Iz hiše je Ivan Grohar naslikal znamenito oljno sliko »Loka v snegu«.

Viri: J. Veider: Umetna obrt. Škofja Loka in njen okraj, 1956. str. 25.

Zapisnik komisije Zavoda za spomeniško varstvo z dne 22. maja 1948.

Mestni trg h. št. 3 — pri Zofkežu: Nadstropni pomol, polkrožni portal, v veži gotski portal, zazidane arkade. Potrebna primerne obnove.

Mestni trg h. št. 5 — pri Kajbetu: Lepa vrata z baročnim tolkačem in okovjem, obokana veža, v veži in na dvorišču gotski portali, značilni arkadni hodniki v obeh nadstropjih na dvoriščni strani.

Mestni trg h. št. 6 — pri Minčenku: Pred prvo svetovno vojno je še imela leseno II. nadstropje, potem je bilo pročelje čisto predelano. Ohranila je arkade na pilastrih in lesen mostovž pod napuščem na zadnji strani.

Mestni trg h. št. 7 — pri Kašmanu: Združena iz dveh hiš, zaradi česar ima še dvojne dvorišče. Lepo prirejeno novo skupno pročelje povzdiguje Mestni trg. Na južnem dvorišču ohranjene arkade na eni strani. Zadaž izhod na vrt skozi gotski portal.

Del Mestnega trga, ki še spominja na cehovske čase

Foto Fr. Planina

Mestni trg h. št. 8 — nekdanj Flisova hiša, sedaj Komunalna banka: Obokana veža, iz veže drže v banko kovana železna vrata z ornamentami, zadaž zamreženo gotško okno.

Mestni trg h. št. 9 — pri Soržu: Vratni krili z rezljanimi levi, ki držijo pivovarsko orodje, ker je neki prednik Deisingerjev ustanovil pivovarno na Lontrgu.

Mestni trg h. št. 11 — pri Štablnu: Na hodnikih več baročnih vrat, arkade in kamnite stopnice na dvoriščni strani ter okrogel pomol, podoben Homanovemu, obokana klet. Štabl, ki ima hiša po njem ime, je bil premožen pek. Konec prejšnjega stoletja so bili peki v tako dobrem položaju, da so o njih trdili, da posojajo denar mesarjem. Arhitektonsko je hiša poleg Homanove in Kajbetove

najpomembnejša. Treba bi pa bilo odstraniti lesene dostavke na dvorišču, da bi bila lepa zadnja stran vidna na daleč, kakor nekdanj prej.

Mestni trg h. št. 13 — pri Špelci, prej pri Debevkah: V II. nadstropju lesen strop in vrata iz 17. stoletja, v steni Na peklu kovana železna vrata z letnico 1641 in poznogotsko okno.

Mestni trg h. št. 14 — pri Martinčku: Gotski portal, obokana veža in v njej portal iz 17. stoletja, vrata iz veže v frizerski lokal in v I. nadstropju baročna, arkadno dvorišče. Hiša je pomaknjena z enim vogalom iz vrste in zelo pristno učinkuje z obilico oken in starinskim pročeljem. Po pravilni obnovi bo zelo povzdigovala Mestni trg.

Mestni trg h. št. 15 — pri Žigonu: Ima stolpičasti pomol, ki je imel včasih svoj vis à vis v pomolu pri Kroni. Pročelje nepristno prenovljeno.

Mestni trg h. št. 16 — Dom Partizana: Bivšo Brbonovo hišo, ki je bila združena iz dveh (v eni je bila vrvarska delavnica), je kupilo Sokolsko društvo in jo preuredilo v društvene namene. Pročelje na trg ima dva poznogotska portala in ohranjeno starinsko lice, dvoriščni del je bil prezidan v dvorano, kjer je sedaj kino; prostore uporablja Telesnovzgojno društvo Partizan.

Mestni trg h. št. 17 — pri Kernovi Urški: Gotski portal, obokana veža, starinska razdelitev sob, značilna črna kuhinja v I. nadstropju z velikim ognjiščem na sredi in s posebno zidano pečico v kotu za namene bivše gostilne, soba z obokanim stropom, kamnite stopnice v eni smeri do II. nadstropja, ki je pravzaprav podstrešje, čeprav ima na trg zidano steno z okni. Zadnji trakt, kjer je bil hlev in ob vhodu eleganten kamnit steber, pravkar odstranjujejo, da se poveča dvorišče Doma TVD Partizan.

Mestni trg h. št. 19 — pri Mesarjevi Ančki: Lastnica hrani originalne portrete obeh Kalanov, nekdanjih gospodarjev na Visokem, delo Jurija Šubica. Kopiji sta v loškem muzeju v visoški sobi. Za sprednjo predelano hišo je lesen hodnik in stara stavba, v kateri je stanoval nočni čuvaj, ki je »uro pele. Spodaj so bili majhni prostori, najbrž zaporji. Na stenah so bili podpisi Francozov, pri nedavni predelavi so vse to odstranili. Menda je bil nekdanj tudi tod prehod z Mestnega trga na Lontrg.

Mestni trg h. št. 20 — pri Cenetu: Nekdanj gostilna. Stavba predelana za združno mesarsko podjetje. Na zadnji strani ima hiša še lesen mostovž. Pri nadaljnji predelavi hiše naj se ta obnovi v prav takšni obliki.

Med *Žuškovo* (Mestni trg h. št. 21) in *Berlcovo* (Mestni trg h. št. 22) hišo je uličica do *Marenkovša* (Mestni trg h. št. 23). Marenkovš je leta 1944 zadela letalska bomba in je sedaj prenovljen. V Berlcovi hiši je bila nekdanj usnjarna, potem Luznarjeva delavnica za umetno kovaštvo, spredaj pa Žuškova pekarija. Žužek je kupil sosednjo hišo pri Matičku in jo predelal. Sedaj ima tam pekarno in slaščičarno. O Berlcovi materi pripovedujejo, kako je prvič kuhala kavo: tekočino je odlila, usedlino pa zabelila. Berlcova hiša je sedaj razdeljena v dve. Pri zadnjem delu s h. št. 23 se z Grabna še vidi ostanek mestnega zidu, v I. nadstropju ima ohranjen gotski portal.

ZNAMENJE NA MESTNEM TRGU

Podstavek v obliki oltarja in steber z jonskim kapitelom sta izdelana iz loškega konglomerata. Na stebru stoji Marijin kip, ob stebru kipa sv. Jožefa in sv. Antona. Znamenje je dalo postaviti mesto leta 1751 po zaobljubi za odvrnitev kuge in ognja. Na podstavku je latinski napis, ki to pove.

Vir i: Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 542.

A. Ramovš: Nahajališča in uporaba okrasnih kamnov, L. razgl. I. str. 91.

VODNJAK NA MESTNEM TRGU

Ima obliko kvadratne prizme z dvema školjkama in okrasnim vrčem na vrhu, na njem je mestni grb: vrata med stolpoma, v njih zamorčeva glava, ki je vzeta iz grba freisinških škofov. Monumentalni del vodnjaka je izdelal iz kamna V. Čamerlik leta 1885, kakor kaže signacija. Vodnjak je precej globok in sega menda do nivoja Sore. Pred prvo svetovno vojno so še črpali vodo na ta način, da so gonili sem in tja dva pokončna železna droga. Voda je bila boljša kot sedanja iz vodovoda. Potem so droga odstranili, črpalko opustili in v steber napeljali vodovodno cev.

CANKARJEV TRG

Prej se je imenoval Cerkveni oziroma Šentjakovski trg, ker se razprostira okrog in okrog župne cerkve sv. Jakoba. Na južni strani ga obdaja gmota Homanove hiše, ki moli manj okrogli stolpasti pomol, na severni strani strnjena vrsta skromnih enonadstropnih hiš. Vzhodno od prezbiterija prehaja po dveh klancih, uporabnih le za pešpot, na Lontrg Pod lipo. Zahodno stran trga je zaključevala bivša hiša slikarja Gvidona Birolle, ki so jo pa Nemci s sosednjo hišo pri Kernu in s hišo ter podom nad vodo porušili pod pretvezo, da bi tu napravili most čez Soro in se ognili prometno najbolj nevarnih ožin skozi Blaževo ulico in Pod velbom na Kapucinski most. Hiša pri Kernu je imela najstarejši trgovski lokal v Loki, zadnji primer tipične stare štacune, kjer je bil v eni polovici polkrožne odprtine vhod, v drugi, ki je bila spodaj zazidana, pa izložbeno okence. Načrta Nemci niso izvedli. Praznina, ki je sicer za malenkost zmanjšala prometne težave, a bistveno okrnila srednjeveški značaj najbolj strnjenegega mestnega dela, je sedaj uporabljena za tržno teraso, ki jo omejujejo majhen trg pred cerkvijo, ozka a prometna Blaževa ulica in še ožja, a mrtva Rožna ulica, nagajivo imenovana »Ustrana gasa«. Prostor med nenaravno teraso in pobočjem proti Sori zavzema mestna tržnica.

Cankarjev trg h. št. 12 — Mežnarija: Nad vrati ima vzdano majhno ploščo z letnico 1587, monogramom AP in začetnimi črkami nekega izreka.

Cankarjev trg h. št. 10 — pri Kadivcu: Plošča z grbom pove, da je bila to šola in sicer jo je dal sezidati Staroločan Mihael Papler leta 1627. Pozneje je bilo šolsko poslopje v sedanji Klobovsovi ulici, med obema vojnama pa je bila sezidana velika nova stavba ob Šolski ulici, ki so jo leta 1953/54 povečali za popolno gimnazijo. Loške šole so bile vedno na dobrem glasu. Pod Kadivčevo hišo je obok in pod njim prehod po klancu na Lontrg.

Vir: Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 282.

Cankarjev trg h. št. 8 — pri Kržajovcu: Dviga se v klanec z ukrivljenim pročeljem, ki ima nadstropne pomole in polkrožni poznogotski portal. V notranjosti obokana veža, na dvoriščni strani leseni hodniki, zanimivo speljane stopnice. Zelo potrebna primerne obnove.

Cankarjev trg h. št. 4 — pri Bohku: Lepo oblikovano pročelje, rezljana vrata, ki so dobro ljudsko delo. Na zadnji strani proti Sori leseni hodniki. Lastnik ima v načrtu obnovo hiše, treba je paziti, da je slogovno ne pokvari.

Cankarjev trg h. št. 2 — pri Filaverju: Pročelje z baročno fresko in gostilniškim izveskom s sliko sv. Florijana. Preprosta gostilna.

ZUPNA CERKEV

Ustroj. Cerkev je dvoranska stavba, ki jo osmerokotni visoki stebri v dveh vrstah delijo v tri enake visoke ladje, široke okrog 15,5 m. Svod je sestavljen iz zvezdnatih kvadratnih polj, ki jih krasijo rebra in sklepniki. Med rebri so freske. Tudi gotski prezbiterij ima tak zvezdnati obok, zunaj je utrjen s štirioglatimi oporami. Vrata in okna so gotsko šilasta. Nad glavnimi vrati je relief Oljske gore, nad stranskimi pa slika Jezusa pri vodnjaku. Ob severni strani prezbiterija se dviga mogočen zvonik.

Zgodovina in pomen. Letnica 1474 na stropu kaže, da so takrat zgradili namesto dotedanje kapele to veliko stavbo. Zanimivi gotski sklepniki predočujejo škofovske grbe in cehovska znamenja ter patrone cehov (kovaškega sv. Aloja, čevljarstva sv. Krišpina in Krišpinijana), ki dokazujejo, da pri gradbi ni bil udeležen le fevdalec, ampak tudi meščani. Leta 1479 je bil poslikan strop v ladji, deloma ornamentalno, deloma figuralno. Po hudem potresu so leta 1532 cerkev obnovili, kar kaže napis nad glavnimi vrati in plošča na zvoniku, iz katere je tudi razvidno, da jo je obnavljal Jernej Junaver. Takrat so izdelali tudi sklepnike v prezbiteriju, ki kažejo prehod iz poznogotskega v renesančni slog. Prvotni oltar sv. Katarine, ki je izviral iz leta 1525, je nadomestil Marko Oblak leta 1694 z novim renesančnim iz črnega marmora. Ob koncu 17. stoletja je naslikal ljubljanski slikar Janez Jurij Remb oltarno sliko Jezus na Oljski gori. Leta 1870 so zamenjali veliko lopo nad glavnimi vrati z manjšo, zaradi česar je ostalo pročelje nekako prazno in puščeno. Leta 1879 so nabavili od Planka z Dunaja križev pot; leta 1887 je izdelal Ivan Šubic veliki križ za starinski oltar. Kapele so prizidali v prejšnjem stoletju, glavni oltar je bil večkrat spremenjen. V renesančni dobi so vso cerkev predrugačili in popačili. Šele z obnovo leta 1931 je dobila spet pristnejšo podobo. Takrat so spet odkrili stare slikarije na stropu in jih deloma obnovili, slikar Pengov pa je naslikal Kristusa na slavoloku. Zadnja leta postaja cerkev po prizadevanju arhitekta Jožeta Plečnika vedno lepša. Cerkev in trg bi izredno mnogo pridobila na lepoti, če bi k čelni steni cerkve dozidali novi del, kakor ga je zamislil mojster Plečnik. V časih freisinškega gospostva so se v šentjakobski cerkvi zbirali loški meščani k volitvam mestnega sodnika. Vsa stoletja freisinške oblasti je bila to podružnica župnije v Stari Loki, ki jo še sedaj kratko imenujemo Para. Šele po ukinitvi tega gospostva je postala Škofja Loka svoja župnija. Stavba župne cerkve nam razodeva marsikaj iz življenja našega mesta v preteklosti in je obenem lep umetnostni spomenik.

Viri: Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 657.

J. Veider: Umetna obrt, Skofja Loka in njen okraj, 1936, str. 25, 27, 31, 33.

P. Blaznik: Na obisku v Freisingu. Loški razgledi I, str. 58, 59.

E. Ceve: Umetnostni pomen škofjeloškega okoliša, Loški razgledi I, str. 68, 71, 73, 74.

BLAZEVA ULICA

Zelo ozka in zavita ulica (prej Nunska) od Kamnitega mostu do začetka Mestnega trga. Tod je vhod v mesto z železniške postaje in iz Selške doline. Na nekdanja selška vrata še spominja obok, ki je najožje grlo za promet skozi mesto (5 m). Nad zavojem ulice se dviga stopnišče k nunski cerkvi, cerkev in samostan.

Blaževa ul. h. št. 4 — pri Blazniku: Rojstna hiša zgodovinarja Loke in freisinškega gospostva dr. Pavleta Blaznika. V spodnjem lokalu slaščičarna.

Blaževa ul. h. št. 10 — Kasarna: Velika starinska stavba, v kateri je bilo do druge polovice prejšnjega stoletja nastanjeno vojaštvo. Pokorn našteva razne polke, ki so bivali v Loki od začetka 17. stoletja dalje, omenja tudi meščansko gardo. Do nedavno je bila v hiši tovarna kisa. Portal Kasarne je gotški, na dvorišču so arkade, tudi v vrtnem zidu je gotški portal. Tik pred vežo je obokasti vhod v mesto. V hiši se je rodil kirurg dr. Vladimir Guzelj.

Viri: Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 344.

NUNSKI SAMOSTAN

Leta 1552 je ustanovil kamniški župnik Otokar samostan klaris v Loki in mu prepustil 37 kmetij v raznih krajih med Kamnikom in Loko. Prva prednica je bila ustanovnikova sestra, krčmarjeva žena, ki je šla s hčerjo vred v samostan. Stari del samostana, ki ima sedaj zunaj na zidu vzdan lep kamniti relief križanja iz leta 1550, je bil dograjen leta 1558. Cerkev so sezidali l. 1593. Samostan je množil svoje bogastvo s kmetijami, ki jih je dobival v fevd in z dediščino nun iz bogatih rodbin. Luteranstvo je poseglo tudi med klarise in od 52 nun so ostale samo 4. Potem, ko je l. 1660 požar razdejal stavbe, so jih obnovili in l. 1669 dokončali sedanjo baročno cerkev, ki pa razen nagrobnikov samostanskih dobrotnikov nima posebnih znamenitosti. L. 1782 je bil red klaris s cesarskim ukazom razpuščen, ker ni bil času primeren. Imetja je bilo ta-

Pogled s kamnitega mostu skozi obok v Blaževo ulico, na desni Bogatajeva (prej Feškova) hiša med predelavo

Foto Fr. Planina

krat okrog 100.000 goldinarjev. Namesto klaris so poklicali iz Gradeca uršulinke. Te so se bavile s poučevanjem in z vzgojo mladine. Prva prednica je bila grofica Batthyany. Imele so notranjo in zunanjo šolo. V prejšnjem stoletju so dozidale novo stavbo, povišale šolsko poslopje, povečale vrt in kupile ter po svoje uredile grad. Med okupacijo so bile izseljene. Sedaj živijo v stavbah starega in novega samostana in se ne pečajo več s šolstvom. Na vrtnem zidu ob cesti v Vincarje je nabožna freska iz konca 18. stoletja.

Viri: Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 280, 659, 691 in 731.

P. Blaznik: Na obisku v Freisingu, Loški razgledi I, str. 59.

J. Veider: Umetna obrt, Škofja Loka in njen okraj, 1936, str. 28 in 37.

KAPUCINSKI MOST

Zidan je iz rezanega kamna in ima velik polkrožni obok, ki se pne čez modrozeleno globino Selščice. Prvotno so ga imenovali Kamniti most, pod avstrijsko vlado pa je dobil nepotrebno ime Fran Josipov most. Sezidati ga je dal škof Leopold v 14. stoletju. Ta škof je leta 1381 jahal čez most, ko še ni imel ograje, padel s konjem vred v vodo in utonil. Pokopali so ga v nunski cerkvi. Nagrobna plošča je sedaj v loškem muzeju. Most je nekoliko zavrt in ima sedaj železno ograjo, sredi ograje stoji kip sv. Janeza z loškim grbom na podstavku. Pred desetletji so fantje v poletnih dneh skakali z mosta v tolmun globoko pod njim.

Na desnem strmem bregu se drži mostu Bogatajeva (Blaževa ul. h. št. 13), prej Feškova hiša. Po ustnem izročilu je včasih v njej bival brodar. Po drugi svetovni vojni je bila popravljena in povečana. Nova vrata so dobila podboje, ki so ostali od Kernove hiše v Blaževi ulici, ko so jo Nemci podrli. Hiša je stisnjena na skalni rob med Selščico in cesto, kri gre proti Vincarjem. Prizidana lopa in opuščeni transformator, ki sta naslonjena na samostanski zid, zožujeta cesto in kvarita lep pogled z mostu na gmoto hiš, samostan in grad. Vse te prizidke z mesnico vred bi kazalo odstraniti.

SPODNJI TRG

Domačini ga imenujejo Lontrg, kar je najbrž skrajšano iz Dolnji trg. Leži na najbolj spodnji rečni terasi in se razprostira kot navadni cestni trg od Lahovega mostu do dna Grabna. Na lepoti in snagi je mnogo pridobil, ko so lani odstranili razdrapane pločnike in tlakovali ves trg. V severnem delu Pod lipo je nekoliko širši. Od tod je slikovit dostop po klancu k župni cerkvi. Na vzhodni in zahodni strani se vrstijo enonadstropne hiše, ki imajo pročelja pobarvana z različnimi lahкими barvami, včasih so bile na njih naslikane še svete podobe, tako da je mesto res zaslužilo pridevek »pisana Loka«. Za hišami so dvorišča, gospodarska poslopja in majhni vrtovi. Še nedavno je imela vsaka hiša tudi nekaj polja in živine. Hiše na zahodni strani Lontrga imajo gospodarska poslopja naslonjena v breg zgornje rečne terase, za poslopji pa vrtiče v zravnem bregu. Tudi na Spodnjem trgu niso hiše nanizane v ravni črti, ampak se obe strani lokasto krivita. Dve nasprotni hiši, ki molita na cesto z vogloma, predelujeta trg, podobno kakor sta nekaj delila Mestni trg pomola dveh nasprotnih hiš. Sredi Lontrga je med Špitalsko cerkvijo in vodnjakom prehod v predmestje Studenec, kjer so bila nekaj spodnja vrata, na nasprotni strani pa po stopnicah

na Pekel in na Mestni trg. Južni konec Lontrga se odpira na Graben, v Spodnji Karlovec in na puštalski most. Pred drugo svetovno vojno je bil tod arhitektonsko izredno dobro zasnovan zaključek, ko je bila polovica Perkusove hiše, ki je bila naslonjena na ostanek mestnega zidu, pomaknjena proti cesti in je na ta način tvorila nekak okvir trga. Ker ni bilo v stari Jugoslaviji nobenih zakonskih osnov za preprečevanje takšnih urbanističnih okvar, je lastnik Matevž Hafner kljub ugovorom takratnega konservatorja pokojnega Fr. Mesesnela hišo z mestnim zidom vred podrł, sedaj pa jama in groblja, porasli s plevelom, kažeta nesmisel takega početja, trg pa nima nobenega pravega zaključka. Le prehod s klanca na trg je nekoliko bolj pregleden. Hišo bi kazalo obnoviti. Tudi na Spodnjem trgu je mnogo hišnih pročelij že pokvarjenih z nepremišljenim »moderniziranjem«. Nekatere so predelali brez vsakega razumevanja arhitektonskih vrednot, n. pr. Mesarjevo, Škrpinovo, Fiklino. Zato se pa tiste, ki imajo še ohranjeno, čeprav obnovljeno in olepšano, prvotno lice, toliko učinkoviteje uveljavljajo. Kar prijetno jih je gledati, kako estetsko imajo razdeljena okenca, kako smiselne so na njih vse mere in medsebojna razmerja in kako žarijo v pestrih, a nežnih barvah! Tudi za Spodnji trg veljajo ista varstvena načela, kakor sem jih naštel za Mestni trg.

Vir: Zapisnik komisije Zavoda za spomeniško varstvo z dne 22. maja 1948.

Spodnji trg h. št. 1 — Kašča: Neometana, dvonadstropna stavba z redkimi, malimi, zamreženimi okni stoji pred Lahovim mostom nasproti tovarne »Šešir«. Freisinški podložniki so plačevali mnogo dajatev v žitu. To žito so spravljali v žitnico ali kaščo. Stala je že pred potresom l. 1511. Po potresu jo je dal škof Filip leta 1513 obnoviti, kakor pove lepa poznogotska plošča s škofovim grbom in napisom, vzdana v dvoriščno steno. Ploščo je izklesal iz kamna Jakob Snitzer in kaže že renesančne vplive. Kakor je razvidno s slike Loke iz l. 1697, ki se je ohranila v Freisingu, je imela kašča širok stolp in bila del utrdb, saj je stala v severovzhodnem voglu mestnega obzidja. Upravljal jo je poseben nameščeneц freisinškega gospostva, kaščar. Najvažnejša njegova skrb je bila, da je spravil žito v denar. Zato je bilo marsikdaj na semanji dan razglašeno, da noben kmet ni smel žita prej prodajati, preden ni bilo razprodano žito iz kašče. S hribov so kmetje odrajtovali včasih sir in tudi ta je bil spravljen v kašči. Notranjost stavbe je zelo prostorna, podi so oprti na stebre. Pokorn omenja, da je bila kašča v času reformacije luteransko svetišče in da so okoli l. 1848 našli v njej nek mozaik.

Viri: Fr. Pokorn: Loka, DiS, 1894, str. 246.

P. Blaznik: Škofja Loka v preteklosti, Skofja Loka in njen okraj, 1936, str. 11—12.

P. Blaznik: Na obisku v Freisingu, Loški razgledi I., str. 55—57.

E. Cevc: Umetnostni pomen škofjeloškega ozemlja, Loški razgledi I., str. 71 s sliko plošče.

Spodnji trg h. št. 40 — Tovarna klobukov »Šešir«: Tovarno sestavlja več dolgih stavb ob jezu pri Lahovem mostu. V starih časih sta bila tod mlin in kopaljšče, ki ga je dajalo freisinško gospostvo mestu v najem. Mlin omenjajo listine iz 15. stoletja do ukinitve gospostva. Med nekdanjimi nizkimi stavbami je bila ulica, ki je držala navzgor k cerkvi. V prejšnjem stoletju je ves kompleks kupil Nemeц Krenner in je na občini zatrjeval, da bo napravil stavbo, kjer se bo stekalo veliko blaga. Ko je občina pristala

na to, je stare stavbe podrl in sezidal tovarno za izdelavo sukna. S tem je bil nekak predhodnik tistih inozemcev, ki so n. pr. po prvi svetovni vojni tako izdatno spremenili Kranj. Sukno, ki ga je izdelovala Krennerjeva tovarna, je bilo trpežno in na dobrem glasu. Delala je do prve svetovne vojne in dala sedanjosti prvo četo industrijskega delavstva. Onstran vode je imela v bregu pod sedanjim sprehajališčem tako imenovane »dirce«, kjer so napenjali in sušili blago. Tovarna je imela svojo elektrarno in je oddajala tok tudi mestu. Tako je bila Loka prvo mesto v Sloveniji, ki je dobila javno električno razsvetljavo (že leta 1895). Med prvo svetovno vojno je bila v tovarni vojaška bolnišnica. V začetku l. 1921 je bilo podjetje spremenjeno v tovarno klobukov, prvo v Jugoslaviji. Stroje so dobili z Dunaja, a so bili že precej izrabljeni. V letih 1955 in 1956 so jih deloma nadomestili z novimi, vendar je strojni park še pomanjkljiv. Tulce in klobuke (moške in ženske) izdelujejo iz zajčje dlake in jih pošiljajo po vsej Jugoslaviji ter v inozemstvo, največ v skandinavske države in Nemčijo. Delavstva je okrog 160, večina je iz mesta in bližnje okolice in ima dolgoletno prakso. Tovar-niške stavbe se zdijo kot navadne hiše, le da so daljše. Zato ne kvarijo starinskega značaja mesta in se nekako skladajo s ploskvami kašče, cerkvene strehe in gradu. Vendar pa ta kraj ni pravi za tovarno, ker se tu ne more preurediti po higienskih zahtevah in ne razširiti. »Čimžanje« dlake z živo-srebrnimi spojinami škoduje zdravju delavcev in bi se moralo opravljati v vse drugačnih prostorih. Ker tržišče raste in sedanja produkcija ne za-dostuje, bo treba obrat povečati in mu priključiti nove oddelke. Iz teh vzro-kov bo treba tovarno že v bližnji bodočnosti premestiti iz mesta na kak odprt prostor ob vodi. Sedaj je največji problem tovarne preskrba zadostne količine zajčje dlake. Zaradi borbe za devize imajo lovci interes, da dlako oddajajo inozemstvu in tako dobijo možnost za nabavo specialnih pušk. To ravnanje ni pametno, saj bi mogla tudi puškarna v Kranju izdelovati, kar lovci potrebujejo, tovarna Šešir bi pa z izvozom predelane dlake t. j. tulcev in klobukov pridobila skupnosti mnogo več deviz. Na tovarni je vzdana spominska plošča 8 delavcem tovarne, ki so žrtvovali življenja v narodnoosvobodilni vojni.

Viri: P. Blaznik: Na obisku v Freisingu, Loški razgledi I., str. 58.
Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 272.

Spodnji trg h. št. 2 — pri Fricu ali pri Mesarju pod lipo: Rojstna hiša Ivana Dolinarja, kulturnega delavca in borca za slovenstvo v Trstu, usta-novitelja in urednika Edinosti, izdajatelja humorističnega lista Jur s pušo, vnetega delavca tržaškega Sokola in Čitalnice. Rodil se je l. 1840 in se podpisoval »Podlipski« in »Frickov Janez«. Spominsko ploščo, ki so jo Nemci med okupacijo odstranili, hrani loški muzej in jo je treba vzdati spet na hišo.

Vir: T. Debeljak: Kulturni delavci, Škofja Loka in njen okraj, 1956, str. 62.

Spodnji trg h. št. 3 — pri Balantaču: Mirno pročelje z gotskim portalom.

Spodnji trg h. št. 4 — Prajerca: Prednik Deisinger, ki je prišel v prejš-njem stoletju kot pivovarski pomočnik z Bavarskega v Mengeš, je tu začel s samostojno pivovarno. Obrat, ki ga je potem prevzel Šmid z Gašteja, je prenehal pred prvo svetovno vojno, verjetno zaradi konkurence večjih pivovarn. Hiša ima gotski portal, del oken z gotskimi policami, obokano

vežo in arkade na dvorišču. Zaradi neprimerne predelave je pročelje neenotno. V pritličju je preprosta gostilna brez prenočišč.

Spodnji trg h. št. 5 — pri Klopčarju: Gotski slog pročelja z dvema nadstropnima pomoloma, portal z letnico 1859; arkadni hodnik in dvorišče pokvarjeno s predelavo; bivši hlev in pod, ki sta bila zidana na mestni zid, sta spremenjena v stanovanjsko hišo. Na vrtu je star vodnjak, ki mu niti ob največji suši ni zmanjkalo vode; sedaj je opuščen.

Spodnji trg h. št. 6 — pri Petrcu: Gotski portal, kamnite stopnice in leseni stropi v sobah. Hiša je pomaknjena z voglom na trg in se s tem lomi vzhodna vrsta hiš, z nasproti stoječo hišo št. 35 pa loči Spodnji trg v dva dela.

Spodnji trg h. št. 36 — pri Sifonarju: Prenovljena stavba ima še obokano vežo in v njej poznogotski portal.

Spodnji trg h. št. 34 — pri Kocarju, sedaj pri Trdinčku: Gotski portal, baročna vratna krila, obokana veža, ob stopnicah tanek pilaster. Precej zanemarjeno stavbo bi bilo treba popraviti, pri čemer bi ohranitev in olepšava navedenih elementov lepotno vrednost hiše zelo povzdignila.

Spodnji trg h. št. 33 — pri Stalaniku: Obokana veža, v njej baročni portal, na dvorišče drži portal iz 16. stoletja, lepe krušne peči, na pročelju še ohranjena na zid slikana sveta podoba. Še v stari Jugoslaviji klobučarska delavnica.

Spodnji trg h. št. 32 — pri Stricmanu: Lepo pročelje, a potrebno obnove. Do druge svetovne vojne klobučarska delavnica.

Spodnji trg h. št. 29 — pri Krenarju: Nekdanji dom Krennerjeve rodbine, lastnikov tovarne. Stavba je bila za prejšnje stoletje kar gosposko preurejena, ohranila je pa staro okovje na vežnih vratih in arkadni hodnik na dvoriščni strani, ki sega tudi v odprodani del in zelo lepo učinkuje s svojo resno eleganco. Vtis kvari velika našarjenost dvorišča in zanemarjenost dvoriščne dela stavbe.

Spodnji trg h. št. 9 — Špital: Mestno ubožnico, tako imenovani Špital, je ustanovil radovljiški župnik Nikolaj Škofič l. 1547 z namenom, da bi v njej imeli stanovanje mestni ubožci in pohabljeni, hrano pa bi dobivali pri dobrotnikih po mestu. Svoj čas je imel Špital tudi nekaj posestva, a l. 1769 je bilo odprodano. Ustanovo so upravljali posebni nadzorniki, med katerimi je bil najimenitnejši Žiga Fuernpfeil von Pfeilhaimb v 17. stoletju, ki je bil verjetno brat Korbinijana, takratnega glavarja freisinškega gospostva, katerega nagrobnik je vzdian v starološko cerkev. »Špitalarji« so stanovali v celicah v dvoriščni stavbi in so vse do druge svetovne vojne hodili z lončki po kosilo in večerjo na samostanske porte in v nekatere hiše. Tako je Loka ohranila svojevrstno srednjeveško potezo vse do socialne revolucije ob osvoboditvi. Ko je l. 1698 požar uničil ves Lontrg, je zgorel tudi Špital. O tem dogodku priča velika oljna votivna slika pri Sv. Florijanu v Sopotnici. Pomanjšana kopija te slike je prej visela v špitalski cerkvi, sedaj je v loškem muzeju. Po požaru so špital obnovili, kakor je razvidno iz letnice 1720 pri stenski sliki sv. Elizabete na pročelju obcestne stavbe. Vsa stavba je ohranila značilnosti takratnega časa: vežna in dvoriščna vrata, obokano vežo z gotskima portaloma, okenske okvirje, lesene strope v nekaterih sobah in več baročnih portalov. Na hodniku dvoriščne stavbe je visel prej lep

baročni križ, ki ga je pa prevzel muzej. V sklopu špitala je na vogalu *špitalska cerkev*. Za časa Jožefa II. so jo zaprli, l. 1885 so jo prenovili. Cerkev je baročna, ima lep oltar, prižnico, nekaj kipov in Layerjev križev pot, ki je bil nekdanj v župni cerkvi. Na pročelju so tri slike svetnikov. Slovenski impresionisti, ki so ob prelomu stoletja delali v Loki, so opazili tudi slikovitost te cerkvice. Iz tistega časa izvira Vavpotičeva slika z motivom s stranskega kora, ki jo hrani loški muzej.

Vir: Fr. Pokorn: Loka, DiS 1894, str. 756.

P. Blaznik: Na obisku v Freisingu, Loški razgledi I., str. 59.

Nekoliko umaknjena od Spodnjega trga stoji ob dvoriščni stavbi špitala enonadstropna hišica, ki ji pravijo *Na cvingersu* (Spodnji trg h. št. 10). Kakor se vidi na sliki Škofje Loke iz l. 1697, je stala tod nekoč mala utrdba ob spodnjih vratih, ki so jih imenovali Zwinger Torlein, t. j. vrata v obzidju in je po tem ostalo hišno ime. Na robu cvingerskega vrta, ki sega do Lontrga, je star *lontrški vodnjak* z dobro pitno vodo.

Vir: P. Blaznik: Na obisku v Freisingu, Loški razgledi I., str. 57.

Spodnji trg h. št. 11 — pri Žeblljarju: Lepo ohranjeno pročelje, gotski portal, starinska ključavnica in tolkač na vežnih vratih, obokana veža, v njej gotski portal s kovanimi vrati, v I. nadstropju leseni stropi.

Spodnji trg h. št. 15 — pri Matajcu, sedaj pri Galetu: V pritličju lesen strop, tri lepe krušne peči.

Spodnji trg h. št. 14 — v društvu: Pristno pročelje z nadstropnim pomolom, kamnitim portalom in baročnimi okenskimi okvirji; dvoriščne arkade. V hiši ima prostore KUD »Tone Šifrer«, v stavbi za dvoriščem je dvorana za dramske prireditve. Prej je bilo tu Katoliško izobraževalno, potem Prosvetno društvo.

Spodnji trg h. št. 15 — pri Gračancu, sedaj pri Blaževem Pepetu: Lepo obnovljeno pročelje, ki mu je lice nekoliko pokvarjeno zaradi povišanja strehe, a mu novi opas to napako popravlja, kolikor se da. Lesen strop v I. nadstropju. Na dvoriščni strani je ograja lesenega mostovža nadomeščena z novo brez sloga.

Spodnji trg h. št. 27 — pri Pepelnaku: V pritličju je imelo nekoč lokal Bralno društvo. Sedaj je v hiši gostilna Lontrg s čednimi prostori, ki pa nima tujskih sob, ker so stanovanja oddana strankam. Tudi manjše gostinske obrate v Loki bi bilo treba sprostiti za turistični promet. Zato je treba še več novih stanovanjskih blokov in posebnih stavb za stanovanja oficirjev, ki že vsa leta po osvoboditvi silno povečujejo stanovanjsko stisko.

Spodnji trg h. št. 25 — pri Brojenčku: Zgledno olepšano pročelje, kamniti portal, na vratih, ki so obita s pločevino, obrisi kovaškega orodja kot ornament.

Spodnji trg h. št. 24 — pri Kvedru: Spodnji del portala gotski, v veži in v I. nadstropju leseni stropi. Hiša in dvoriščna stavba zelo potrebni primerne obnove.

Spodnji trg h. št. 22 — pri Grohecu: Gotski portal vrh treh kamnitih stopnic s trga, dve gotski kletni okenci, »hiša« je za tri stopnice dvignjena nad vežo in ima lesen strop. To je edina pritlična hiša na Lontrgu in

Tudi skromna Grohčeva hiša na Lontrgu je znamenita, ker kaže značilne arhitektonske elemente iz prejšnjih stoletij

Foto Fr. Planina

najpreprostejša. Verjetno je bilo **tod** pred stoletji več takih stavb. Zato naj ta zadnja ohrani svoj prvotni značaj v celoti in naj se predela le toliko, kolikor je potrebno za ohranitev in olepšanje.

LIPA

Kakor mnoge slovenske vasi, ima tudi Lontrg svoj prostor pod lipo. Lipa šteje gotovo že nekaj sto let. Med obema vojnama so jo zapolnili z betonom, ker je bila votla in se je bilo bati, da bo padla. V prejšnjih časih je visela na njej steklena omarica z nabožnim kipcem in lučjo. Lani je dala občina pod njo urediti skalnjak. Ker daje lipa trgu svojevrstno mikavnost, jo je treba ohranjovati, dokler se da.

*

Tako sem opisal najvažnejše zanimivosti v osrednjem delu Loke, t. j. znotraj nekdanjega mestnega obzidja, poleg tega še utrdbe, ki so varovale mesto. Kot sem že v začetku poudaril, so nekateri podatki namenjeni turistom, še več je pa takih, ki opozarjajo domačine, kaj je treba varovati in olepšavati, da bo naše mesto ohranilo svoje značilnosti in s tem privlačnost za turiste, za Ločane pa ostalo cenjena dediščina prednikov in prijeten, dragocen dom kulturne vrednosti. Prav tako bi bilo treba sestaviti za turistično kartoteko opise zanimivosti v predmestjih in okoliških krajih, kjer je tudi mnogo pokrajinskih in kulturnozgodovinskih znamenitosti ter sodobnih naprav turističnega pomena, da navedem n. pr. puštalsko brv z okoličico in kopališče, oba muzeja, elektrarno z okoljem, Črnogrob, Križno goro, Dom na Lubniku itd., itd. Kartoteka mora vsebovati tudi opise obeh dolin in hribovja ter njihove privlačnosti in zanimivosti, saj je Škofja Loka turistično izhodišče za obsežno zaledje. Toda to bi bilo preveč za en letnik Loških razgledov. Dostavim naj za zgled samo še opise nekaterih splošnih stvari, ki so posebnost Loke, in podatke o podjetju, ki mu je namen pospeševanje turizma.

CVETLICE NA OKNIH

Škofja Loka ni »pisana« samo zaradi barvanih in poslikanih hišnih pročelij, ampak tudi zaradi cvetlic, ki krasijo okna in mostovže mnogih domov. Posebno goje pelargonije, roženkravt, nageljne, begonije, tradeskancije, v prejšnjih časih tudi fuksije, pasijonke in petunije. Zelo v cvetju so n. pr. Štablnova, Homanova hiša, banka, rotovž, Brojenčkova hiša na Lontrgu, Gračancova hiša v Blaževi ulici, pošta, skupina hiš v Karlovcu (pri Matiji, pri Kuferšmidu in pri Firbarju), skupina hiš pri Puštalski brvi (pri

Šturmju, pri Kisovcu in pri Poličarju), Nacetova hiša v Puštalu itd. Nekdanje Olepševalno društvo in sedanje Turistično društvo pospešuje smisel za okenske cvetlice s tem, da daje ob času nagrade in pismene pohvale.

MALI KRUTIEK

Škofja Loka in njena okolica poznata posebno pečivo, tako imenovan mali kruhek, ki je pečen iz ržene moke in medu ter ima različne oblike. Najpogostejša so srca in hlebčki, drugi kosi imajo oblike živali (jelen, konj, zajček, golobček, petelin, riba) in rož, pa tudi svetnikov in geometrijskih likov. Mali kruhek je odraz ljudske umetnosti. Oblikujejo ga tako, da testo natlačijo v lesen izdolben model, nato ga denejo v peč, kjer se na vročini suši in trdi. Drži se dobro in je še čez pol leta užiten. Srca iz malega kruhka dajejo dekleta fantom, včasih so jih dajala pokojni Angelčkovki okrasiti s suhimi rožami in migalicami. Mali kruhek je za darilo pri svatbah, za godove, za praznike, otrokom za Miklavža itd. V Loki in okolici je ugotovljeno, da ga izdelujejo od začetka prejšnjega stoletja. Modele so izrezovali nekateri podobarji in podobarsko nadarjeni moški. Najdrobneje okrašene modele je izdeloval pokojni Tine Kobal, po domače Rokov Tine. Njegova vdova Marija Kobal v Demšarjevem predmestju št. 9 še vedno peče mali kruhek, razen nje še Helena Sink pri Hudarevniku v Stari Loki. Nekoč so delali mali kruhek z modeli tudi v Selcih in Železnikih, potem so ga začeli oblikovati s prosto roko, kakor v Dražgošah, kjer ga izdelujejo v več hišah, tako da testene niti pokladajo na kos, jih ovijajo in prepletajo. Dražgoški mali kruhek pečejo tudi na Češnjici (Jakob Lotrič). Modeli so ohranjeni še na več krajih, večje zbirke imajo: Etnografski muzej v Ljubljani, Škofjeloški muzej in pa Sadnikarjeva zbirka v Kamniku. To loško posebnost bi bilo treba poživiti. Namesto raznega kiča, ki ga drugod prodajajo gostom kot spominke, bi lahko Loka imela mali kruhek. Nikakor ne smemo dopustiti, da bi ta lepa tradicija pri nas izumrla. Mojster Plečnik je svetoval, naj bi v Martinovi hiši, če bi jo obnovili, namestili lectarijo in prodajali mali kruhek.

Pri Brojenčku na Lontrgu krasijo olepšano in lepo pobarvano pročelje še rože na oknih

Foto Fr. Planina

Viri: R. Ložar: »Mali kruhek« v Škofji Loki in okolici. Etnolog X—XI, stran 169.
B. Orel: Od kruha do »malega kruhka«. Etnolog X—XI, stran 198.

TRANSTURIST

Podjetje Transturist je sedaj nameščeno v stavbi v Kidričevi ulici št. 1 nasproti pošte in poleg novega prometnega vozlišča, ki je nastalo po odstranitvi Balantovega doma. Ustanovljeno je bilo l. 1955 in opravlja iste posle kot drugod Putnik. S 7 lastnimi avtobusi vzdržuje redne zveze: Škofja Loka—kolodvor, Škofja Loka—Železniki, Železniki—Zali log (sezonsko do Sorice), Škofja Loka—Kranj s priključkom iz dolin in Ljubljana—Žiri; prireja z lastnimi avtobusi izlete v tu- in inozemstvo; opravlja različen tovorni promet; prodaja vozovnice za vlake, avtobuse, ladje in avione; posreduje preskrbo potnih listov; daje informacije o gostinskih obratih in rezervira sobe; ima evidenco sob za turiste v Loki in v obeh dolinah (Gorenja vas, Sorica). Tesno je povezan s Turističnim društvom Škofja Loka in sodeluje pri propagandi za domači turizem.